

**ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА
«ІНСТИТУТ ІНФОРМАЦІЇ, БЕЗПЕКИ І ПРАВА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК
УКРАЇНИ»**

ТИХОМИРОВ ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 340.1:[342.7:004]

**ІНФОРМАЦІЙНІ ПРАВА ЛЮДИНИ:
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ**

12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

РЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національній академії Служби безпеки України, м. Київ.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,

Гусарєв Станіслав Дмитрович,

Національна академія внутрішніх справ, перший проректор

доктор юридичних наук, професор,

Удовика Лариса Григорівна,

Запорізький національний університет, в.о. завідувача кафедри історії і теорії держави та права

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,

Золотар Ольга Олексіївна,

Державна наукова установа «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України», завідувач наукового сектору прав і безпеки людини в інформаційній сфері наукового відділу інформаційного суспільства і права.

Захист відбудеться 20 червня 2024 р. о 12-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.501.01 у Державній науковій установі «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України» за адресою: Несторівський провулок, 4, м. Київ, 04053.

З дисертацією можна ознайомитися на офіційному сайті установи <https://ippi.org.ua/> та безпосередньо в Державній науковій установі «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України» за адресою: Несторівський провулок, 4, м. Київ, 04053.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ігор КОРЖ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Стан і перспективи розвитку прав людини зумовлені низкою різноманітних перетворень, пов'язаних з виникненням нових загроз, небезпек і протиріч, та появою нових напрямів і форм розвитку суспільних відносин, упорядкування та захист яких здійснюється за допомогою правових засобів.

XXI століття ознаменоване визнанням домінування тенденцій інформатизації і глобалізації, які розширюють горизонти людського життя, стирають межі традиційної суспільної комунікації, утворюють нові формати соціальної взаємодії, що на тлі становлення ціннісних пріоритетів глобального інформаційного суспільства неминує веде до істотних змін у праві. Під впливом глибокої інформатизації соціального життя еволюція права відбувається як у напрямі розвитку просторів і механізмів правового регулювання, так і на рівні ідеологічних, філософських, теоретичних засад. При цьому доктринальні зміни у праві пов'язані з переосмисленням параметрів гідного життя людини в нових умовах інформаційного зростання, що відповідним чином позначається на правах людини.

Пріоритети інформаційного суспільства знайшли своє втілення у ключових міжнародних документах, які відображають бачення майбутнього людства, зокрема в Окінавській хартії глобального інформаційного суспільства 2000 року, підсумкових документах Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства, що проводиться з 2003 року, Цілях сталого розвитку, затверджених Генеральною асамблеєю Організації Об'єднаних Націй у 2015 році. Шляхи національної адаптації положень згаданих документів з урахуванням реалій Українського державотворення містяться в низці вітчизняних стратегій, програм і планів дій, серед яких актуальними є Стратегія національної безпеки України (2020 р.), Стратегія інформаційної безпеки (2021 р.), Національна програма інформатизації (2022 р.), Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (2019 р.), Національна стратегія у сфері прав людини (2021 р.), проєкт Плану відновлення України від наслідків війни (2022 р.) та відповідні йому національні програми.

Сучасний етап інформаційних перетворень у праві можна вважати переходом від декларативного визнання невідворотності інформаційного розвитку та пріоритетності відповідних потреб людини і суспільства, зокрема у їх «цифровому» прояві, до відображення у стандартах прав людини, подальшої імплементації в національні законодавства й запровадження у правову практику необхідних засад, принципів, норм, механізмів, спрямованих на вирішення актуальних проблем, зумовлених зростанням темпів інформаційного розвитку.

Зазначені процеси вимагають своєчасного і виваженого наукового осмислення, в межах якого на рівні теорії права відбувається узагальнення, міжгалузева інтеграція, інтерпретація, поглиблення й оновлення знань про наявні та потенційні інформаційно зумовлені зміни у праві. Результатом цього у сфері прав людини має стати формування та послідовна інституалізація своєрідного комплексу інформаційних прав людини як фундаментальної правової цінності інформаційного суспільства.

Ступінь наукової розробки теми. За відсутності теоретико-правової моделі інформаційних прав людини як в теорії права, так і в галузевих юридичних науках, їх дослідження здійснюється переважно фрагментарно – у зв'язку з вирішенням конкретних актуальних проблем правового регулювання інформаційних відносин, у контексті забезпечення й захисту окремих прав людини на різних етапах інформатизації, зокрема в умовах цифрової трансформації. Це веде до ситуативного формування і розвитку відносно самостійних напрямів досліджень і правового регулювання, приміром прав особи у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних, цифрових прав тощо, гармонійна теоретична інтеграція яких не завершена та залишатиметься актуальною і надалі.

Для теоретико-правової концептуалізації інформаційних прав людини, з урахуванням вітчизняного контексту їх наукового осмислення, основоположне значення мали наукові позиції українських учених, зокрема С. В. Бобровник, С. Д. Гусарева, В. В. Дудченко, А. П. Зайця, М. С. Кельмана, М. І. Козюбри, А. М. Колодія, М. В. Костицького, А. М. Кучука, Л. А. Луць, С. І. Максимова, Ю. М. Оборотова, Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко, О. В. Петришина, П. М. Рабіновича, Л. Г. Удовики, А. Є. Шевченка, Ю. С. Шемшученка, а також з філософії, теорії та історії прав людини – М. Г. Братасюк, С. П. Головатого, Д. А. Гудими, С. І. Максимова, С. П. Рабіновича, О. М. Рудневої, М. В. Савчина та багатьох інших.

Складність і багатогранність предмета дослідження зумовили комплексний характер наукового пошуку, основу якого становлять наукові здобутки дослідників різних галузей права, серед яких праці таких учених, як І. В. Арістова, О. А. Баранов, К. І. Беляков, А. М. Благодарний, М. М. Великанова, О. П. Дзьобань, О. Д. Довгань, І. М. Доронін, О. А. Заярний, О. О. Золотар, Р. А. Калюжний, О. О. Кармаза, І. Ф. Корж, Б. А. Кормич, О. М. Костенко, Т. А. Костецька, О. В. Кохановська, Н. І. Майданик, Р. А. Майданик, А. І. Марущак, В. Я. Настюк, Н. Б. Новицька, А. М. Новицький, М. І. Панов, В. Г. Пилипчук, В. С. Політанський, Н. А. Савінова, І. М. Шопіна та інших.

Фундамент джерельної бази доповнили також дослідження зарубіжних учених, присвячені питанням становлення інформаційного суспільства, ліберальній доктрині прав людини, власне інформаційним правам, серед яких Alexander J.M., Anderson-Gold S., Berners-Lee T., Castells M., Custers B., Celeste E., Cerf V., De Hert P., Jones C., Jorgensen R.F., Karppinen K., Kloza D., La Rue F., Mathiesen K., Motilal S., Raz J., Szoszkiewicz Ł., Toffler E., Tomalty J., Tully S., Trajkovic M., Vasak K.

Вагомий науковий внесок зазначених учених у розроблення досліджуваної проблематики є беззаперечним, проте їхні дослідження об'єктивно зумовлювалися відповідними періодами і завданнями формування правових наукових знань, розвиток яких має враховувати сучасні глобалізаційні виклики й новітні загрози в інформаційній сфері, що негативно впливають на права людини, практику їх реалізації, захисту і охорони.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 рр. в частині п. 1–5 підрозділу 1.1. «Правові механізми забезпечення і захисту прав та свобод людини», п. 6 підрозділу 1.2. «Удосконалення національної правової системи та її адаптації до європейського права», п. 1, 2 підрозділу 1.9. «Правове забезпечення інформаційної сфери», п. 3, 8 підрозділу 1.10. «Правове забезпечення у сфері цифрової трансформації», а також проблематиці науково-дослідної роботи «Проблеми юридичної відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері в умовах формування інформаційного суспільства» (номер державної реєстрації 0112U002074) Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України».

Тему дисертації затверджено Вченою радою Національної академії Служби безпеки України 31 січня 2017 р. (протокол № 1) та уточнено 29 березня 2023 р. (протокол № 4).

Результати дослідження розглянуто та обговорено на засіданні науково-практичного семінару в Державній науковій установі «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України» 28 листопада 2023 р.

Мета і завдання дослідження. *Метою* роботи є формування концептуальних основ юридичного розуміння інформаційних прав людини як складової загальної теорії права.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *завдання*:

- здійснити аналіз стану наукових розробок у сфері інформаційних прав людини;
- сформувати методологічну основу концептуалізації інформаційних прав людини;
- визначити еволюційні особливості й тенденції формування інформаційних прав людини;
- розкрити особливості сучасної інтерпретації інформаційних прав людини на засадах плюралізму праворозуміння;
- встановити юридичні властивості інформації як критерію, що зумовлює своєрідність інформаційних прав людини;
- охарактеризувати стан юридичного закріплення інформаційних прав людини;
- сформувати розуміння і надати визначення інформаційних прав людини як складової системи прав людини;
- визначити змістове наповнення поняття «інформаційні обов'язки людини» в контексті предмета дослідження;
- виокремити пріоритетні напрями розвитку інформаційних прав людини в умовах загальної цифровізації та поширення технологій штучного інтелекту;
- виявити та проаналізувати засадничі взаємозв'язки прав людини, культури і безпеки в інформаційному суспільстві;
- розглянути проблеми порушень інформаційних прав людини в контексті теорії правопорушень;
- здійснити інтерпретацію та систематизацію юридичної відповідальності у сфері інформаційних прав людини у загальнотеоретичному і галузевих аспектах;
- встановити місце інформаційних прав людини у міжнародних стратегіях розвитку людства та їх впровадження в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері прав людини в умовах інформатизації.

Предмет дослідження – теоретико-правова концептуалізація інформаційних прав людини.

Гіпотеза дослідження базується на припущенні, що в ході поетапної соціальної інформатизації, яка виявляється на ціннісному, світоглядному, ідеологічному, нормативному, інструментальному та інших рівнях, відбувається формування нових правових феноменів як відображення актуальних потреб і пріоритетів суспільства і людини, зокрема феномену «інформаційні права людини», так і його уособлення в формі відносно самостійного комплексу своєрідних компонентів системи прав людини. Розробка концепції інформаційних прав людини як елемента базисних теоретико-правових знань стане однією з основ

комплексного підходу до розвитку в Україні інформаційного суспільства та правової держави, а отримані висновки сприятимуть подальшому вдосконаленню наукових пошуків як у теорії права, так і в інформаційному праві й інших сферах юридичних наукових досліджень.

Методи дослідження. Методологічна основа дослідження ґрунтується на загальнометодологічних і наукознавчих положеннях юридичної науки та міждисциплінарному позиціонуванні предмета дослідження. Ключовими її складовими, конкретизованими відносно предмета і завдань дослідження, стали: філософсько-правові засади, зокрема положення аксіології, феноменології, антропології, гносеології, герменевтики, праксеології права; теоретико-правові засади, насамперед властиві сучасним природно-правовому, позитивістському, соціологічному, інтегративному праворозумінню; принципи наукового пізнання (усебічності, науковості, історизму); методологічні підходи (діяльнісний, системний, функціональний, аксіологічний, герменевтичний, компаративний), а також окремі наукові методи.

Зокрема, *діяльнісний* підхід дав змогу спрямувати осмислення інформаційних прав людини з урахуванням можливостей людської діяльності, зокрема щодо: структури і змісту діяльності (підрозділи 2.2., 2.3, 3.2., 3.5); засобів здійснення і гарантій (підрозділи 2.4, 3.1, 3.3, 5.2, 5.4); нормативної основи (підрозділи 2.2, 2.4, 3.2, 4.2); функціонального значення і соціальної ролі (підрозділи 1.4, 2.4, 3.1, 5.2); середовища здійснення (підрозділи 3.4, 3.5); виокремлення типологічних ознак (підрозділи 2.3, 2.4, 4.1); законності, режиму, механізму здійснення (підрозділи 3.2, 4.2, 4.3) тощо. Застосування *системного* підходу сприяло з'ясуванню властивостей інформаційних прав людини та їх забезпечення як певних систем у взаємозв'язку з іншими системами, зокрема інформаційної безпекою (підрозділ 3.5), ІТ (підрозділ 3.3), культурою (підрозділ 3.4), а також як елемент (підсистему) правової системи (підрозділ 2.2), інформатизації і цифровізації (підрозділи 1.3, 3.1), державної і міжнародної діяльності (підрозділи 5.1–5.4). *Аксіологічний* підхід забезпечив виявлення як власної та інструментальної цінності інформаційних прав (підрозділи 1.3, 1.4, 2.2) і обов'язків людини (підрозділ 2.4), так і пов'язаних з ними інформаційних правопорушень як антицінностей (підрозділ 4.1). *Функціональний* підхід широко застосовувався для дослідження різних форм взаємовпливів інформаційних прав людини та інших соціальних, правових явищ (підрозділи 1.4, 2.2, 3.3, 3.4, 3.5), *герменевтичний* – при осмисленні різноманітних компонентів інформаційних прав людини шляхом аналізу юридичних наукових текстів, нормативно-правових та інших документів (підрозділи 1.3, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 4.1, 4.2, 4.3, 5.1, 5.2, 5.3, 5.4), а *компаративний* – для виявлення спільного і відмінного між інформаційними правами та іншими суміжними явищами (підрозділи 2.2, 2.4, 3.1, 5.1), вивчення процесів їх розвитку у зіставленні в різні історичні періоди (підрозділи 1.3, 5.1, 5.2, 5.3, 5.4), з'ясування їх поширення на певних територіях (підрозділи 2.2, 2.4, 3.1).

Нормативну основу дослідження становлять міжнародно-правові документи, національне законодавство України, нормативно-правові акти зарубіжних країн.

Науково-теоретичним підґрунтям дисертації є теоретико-методологічні розробки та експертно-аналітичні оцінки вітчизняних і зарубіжних фахівців.

Емпіричною базою дисертаційного дослідження стали довідкові видання, звітні та статистичні матеріали, судова практика українських і зарубіжних судів, а також Європейського Суду з прав людини за темою дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів визначається тим, що дисертація є першою в Україні науковою працею, яка вирішує наукову проблему фрагментарності, прогальності та, подекуди, суперечності теоретико-правових знань про стан і перспективи прав людини в сучасних умовах інформатизації.

У процесі здійснення дослідження одержано низку нових наукових результатів, які мають важливе теоретичне і практичне значення, зокрема:

уперше:

– розроблено теоретико-правові основи концепції інформаційних прав людини як комплексу базових знань, що відображають їх зміст, тенденції розвитку, місце в системі прав людини, взаємозв'язки з основними традиційними елементами загальної теорії права;

– окреслено генезу уявлень про інформаційні права людини та виокремлено основні тенденції і стадії їх розвитку в контексті соціальної інформатизації;

– виявлено дуальність функціонального значення інформаційних прав людини в системі прав людини як фундаменту та інструмента, що становить їх сутнісну властивість;

– визначено шляхи розвитку інформаційних прав у загальних і регіональних міжнародних актах з прав людини;

– виявлено особливості інформаційних прав людини в аксіологічному, антропологічному, феноменологічному, природно-правовому, інструментальному та інших аспектах;

– обґрунтовано виокремлення поняття «інформаційні обов'язки людини» як змістового елемента системи інформаційних прав людини та засобу забезпечення балансу в їх реалізації;

– здійснено тлумачення цифрових прав як сучасної генерації інформаційних прав людини, розроблено авторський варіант структури і наповнення каталогу цифрових прав людини;

– обґрунтовано необхідність дотримання принципу людиноцентричності та пріоритетності прав людини у вирішенні проблем правового регулювання штучного інтелекту, передусім щодо визнання його «правосуб'єктності»;

– надано інтерпретацію інформаційно-правової культури як сучасної складової правової культури та підґрунтя утвердження інформаційних прав людини;

– запропоновано теоретико-правове розуміння інформаційного делікту, в межах якого інтерпретовано поняття порушення інформаційних прав людини;

– сформульовано авторські визначення понять «інформаційні права людини», «інформаційні обов'язки людини», «цифрові права людини», «інформаційно-правова культура», «інформаційна гігієна», «інформаційний делікт»;

удосконалено:

– методологію дослідження інформаційних прав людини в частині осмислення їх багатогранності та місця в системі прав людини на основі плюралізму розуміння права і прав людини;

– трактовку концепції поколінь прав людини в аспекті місця та ролі інформаційних прав людини;

– теоретичну інтерпретацію «інформації» як правового феномену в контексті її когнітивного сприйняття;

– застосування класифікаційного підходу до осмислення інформаційних прав людини у частині його авторського тлумачення та відповідного розширення кола класифікаційних критеріїв;

– теоретико-правові уявлення щодо інституалізації інформаційних прав людини в площині розвитку інформаційного права та систематизації інформаційного законодавства;

– систему юридичних знань про інформаційну безпеку на основі інтеграції соціального і технологічного в її розумінні та в контексті ідеї інформаційних прав людини;

дістала подальший розвиток:

– конструктивна критика ліберальної доктрини прав людини на базі визнання змістової і ціннісної єдності інформаційних прав та інформаційних обов'язків людини;

– теоретичні положення щодо співвідношення права на інформацію та інформаційних прав людини;

– доктринальні положення щодо меж і обмежень прав людини в частині їх інтерпретації у сфері інформаційних прав людини в Україні, зокрема в умовах воєнного стану;

– ідея інформаційної гігієни в контексті реалізації і захисту інформаційних прав людини;

– положення теорії юридичної відповідальності в аспекті виокремлення комплексного інституту юридичної відповідальності за інформаційні правопорушення та його особливостей;

– уявлення про право на розвиток і місце інформаційних прав людини в системі стратегічного планування розвитку людства на міжнародному та вітчизняному рівнях;

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що матеріали дослідження становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес. Викладені в роботі висновки і пропозиції впроваджено та можуть бути використані в:

– *науково-дослідній сфері* – як основа для подальших розробок у царинах інформаційних прав людини та їх забезпечення, інформаційних правопорушень і відповідальності за їх вчинення, інформаційної безпеки, правових засад упровадження новітніх інформаційних технологій (акт Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України» від 27 жовтня 2022 р.);

– *правотворчій та правозастосовній діяльності* – у процесі вдосконалення державної політики і законодавства України у сфері інформаційних прав людини та їх забезпечення (довідка Міністерства культури та інформаційної політики України від 15 вересня 2023 р.);

– *освітньому процесі* – при підготовці навчальних матеріалів з дисциплін «Теорія держави і права», «Юридична деонтологія», «Правове регулювання захисту персональних даних» та інших (акт Національної академії СБ України від 26 червня 2023 р.)

– *просвітницькій і правовиховній діяльності* – для підвищення правової та інформаційної культури, культури у сфері прав людини, поінформованості з питань інформаційних прав і свобод та засобів їх захисту.

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана здобувачем самостійно. Всі сформульовані висновки, положення, пропозиції є результатом особистих досліджень і міркувань здобувача. Використання для аргументації наукових праць та інших джерел інформації супроводжено відповідними посиланнями.

Наукові положення дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук у дисертації не використовувалися.

У статті «Право на приватність в умовах сучасних комунікацій» (співавторка Коваленко О.О.) внеском здобувача є положення щодо передумов порушення інформаційної приватності, форм її прояву та

взаємозв'язків з інформаційно-правовою культурою. У статті «Legal personality» of artificial intelligence: methodological problems of scientific reasoning by Ukrainian and EU (співавтори: Костенко О.М., Беляков К.І., Арістова І.В.) здобувачеві належить концепція обґрунтування проблеми «правосуб'єктності» штучного інтелекту, основні висловлені гіпотези та аргументація щодо можливих перспектив її розвитку та вирішення. У статті «Digital rights in the human rights system» (співавтори: Беляков К.І., Радовецька Л.В., Костенко О.В.) здобувачем розроблено положення щодо співвідношення цифрових та інформаційних прав, структури і змісту каталогу цифрових прав та шляхів їх юридичного визнання. У статті «Informational human obligations: state and prospects of doctrine interpretation» (співавтори: Тихомиров Д.О., Радовецька Л.В., Ватраль А.В.) здобувачем запропоновано власну ідею інформаційного обов'язку у взаємозв'язку з інформаційними правами людини та здійснено аналіз її юридичного відображення.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та висновки дослідження оприлюднені автором у виступах на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Інформаційна безпека: виклики і загрози сучасності (м. Київ, 5 квітня 2013 р.); «Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави» (м. Київ, 20 березня 2014 р.); «Проблеми протидії правопорушенням в інформаційній сфері «інформаційні війни» (м. Київ, 6 червня 2014 р.); «Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави» (м. Київ, 19 березня 2015 р.); «Безпека людини в умовах глобалізації: сучасні правові парадигми» (м. Київ, 24 лютого 2017 р.); «Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти» (м. Київ, 12 квітня 2018 р.); «Стан та перспективи реформування сектору безпеки і оборони України» (м. Київ, 30 листопада 2018 р.); «Юриспруденція в сучасному інформаційному просторі» (м. Київ, 1 березня 2019 р.); «Становлення сучасного українського суспільства: політичні, управлінські, економічні та правові аспекти» (м. Київ, 27 березня 2015 р.); «Основні права людини: розуміння та виклики» (м. Київ, 10 грудня 2019 р.); «Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та інтернет права» (м. Львів, 28 травня 2021 р.); «Незалежність України: права людини та національна безпека» (м. Львів, 21 травня 2021 р.); «International economics and business symposium (Effects of covid-19)» (Gaziantep, Turkey, 27–28 may 2021); «Соціальна і цифрова трансформація: теоретичні та практичні проблеми правового регулювання» (м. Київ, 2 грудня 2021 р.); «Права людини в епоху цифрових трансформацій» (м. Київ, 22 лютого 2022 р.); «Challenges in Science» (Washington, USA, May 26–28 2023); «Scientific Practice: Modern and Classical Research Methods» (Boston, USA, May 26, 2023); на наукових семінарах і круглих столах: «Європейське право та європейська правова освіта – пріоритетні напрями підготовки вітчизняних фахівців права (м. Київ, 14 квітня 2014 р.); «Здобутки кафедри теорії держави і права крізь призму історичного поступу Національної академії внутрішніх справ» (м. Київ, 24 березня 2021 р.); «Актуальні проблеми забезпечення прав і свобод людини в діяльності Служби безпеки України» (м. Київ, 5 жовтня 2022 р.); «Актуальні проблеми права в умовах воєнного стану» (м. Київ, 28 квітня 2023 р.).

Публікації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено у 53 наукових публікаціях, серед яких: одноосібна монографія; три статті у виданнях, що індексуються науково-метричною базою Scopus – журналах 1-го, 3-го і 4-го квіртелей; шістнадцять статей у виданнях, які визначені МОН України як фахові з юридичних наук, двадцять наукових доповідей у збірниках, оприлюднених на міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях, круглих столах і семінарах, тринадцять праць, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації зумовлені метою і завданнями дослідження. Робота складається з анотації, вступу, п'яти розділів, що містять 20 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 530 сторінок, з них 420 сторінок основного тексту, анотації на 27 сторінках. Список використаних джерел містить 608 найменувань, які викладено на 63 сторінках; додатки розміщено на 16 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, встановлено зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено об'єкт і предмет, мету і завдання дослідження, основні методи й підходи, представлено наукову новизну та розкрито практичне значення отриманих результатів, наведено загальні відомості щодо апробації, впровадження, кількості публікацій, структури та обсягу роботи.

Розділ 1 «Теоретичні та методологічні засади концептуалізації прав людини в інформаційному суспільстві» присвячено з'ясуванню стану юридичних наукових досліджень сфери інформаційних прав людини, вибору методології дослідження, зокрема адаптації методологічних засад, підходів і методів до особливостей предмета й завдань дисертації, а також осмисленню інформаційних прав людини в історичній ретроспективі та з позицій плюралізму праворозуміння.

У *підрозділі 1.1 «Стан досліджень сфери інформаційних прав людини в українській правовій науці»* з огляду на новизну і комплексність предмета дослідження здійснено виокремлення та аналіз тематики захищених дисертаційних досліджень, що утворюють вітчизняний науковий простір осмислення і концептуалізації інформаційних прав людини.

Установлено, що зазначений простір формується поєднанням двох площин. Першу становлять дослідження фундаментальних проблем прав людини та їх забезпечення, що набули найбільшого поширення в дисертаціях за спеціальностями 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень», 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» та 12.00.11 «Міжнародне право». Другу – дослідження правових аспектів явищ інформаційної сфери, що здійснювалися у сферах різних галузей юридичних наук, насамперед зі спеціальності 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право», в межах якої утворюються своєрідні предметні сфери інформаційно-правових досліджень – основ інформатизації, інформаційної політики, функціонування інформаційних ресурсів, інформаційної діяльності та її забезпечення, функціонування ЗМІ, інформаційної безпеки, власне права на інформацію тощо. На основі проведеного аналізу, з огляду на предметну спрямованість і відповідність науковим спеціальностям, зроблено висновок про фрагментарність наукового розгляду інформаційних прав людини та, відповідно, недостатню їх дослідженість.

У *підрозділі 1.2 «Теоретичні засади, методологічна основа, нормативно-правова та емпірична база дослідження прав людини в інформаційному вимірі»*, виходячи з особливостей предмета дослідження та його міждисциплінарного позиціонування, окреслено відповідні засади, джерела інформації (нормативно-правову та емпіричну базу) та наведено їх структуру, що в широкому контексті відображає авторську методологічну позицію.

Серед ключових структурних складових авторської методології дослідження виокремлено філософсько-правові засади, теоретико-правові засади, принципи наукового пізнання, методологічні підходи, наукові методи, а також здійснено їх конкретизацію в контексті предмета і завдань дослідження з позицій необхідності й достатності, що дало змогу поєднати антропологічні, еволюційні, практично-юридичні та теоретико-правові аспекти в контексті невід'ємності та органічності інформаційних компонентів системи прав людини, які узагальнюються в концепції інформаційних прав людини.

Нормативно-правову та емпіричну базу окреслено множинністю пов'язаних з предметом дослідження напрямів діяльності на національному і міжнародному рівнях, щодо яких відбувається правове регулювання, прогнозування, оцінка результатів, формування експертних позицій тощо.

У *підрозділі 1.3 «Гене́за інформаційних прав людини»* охарактеризовано особливості виникнення й розвитку, етапи становлення, а також чинники сучасної наукової інтерпретації досліджуваної ідеї.

У межах встановлення історичних і сутнісних взаємозв'язків інформаційних прав людини з іншими явищами, подіями, факторами, які чинили чи продовжують чинити вплив як на право загалом, так і на його окремі компоненти і прояви та їх сприйняття, досліджено генезу концепту «інформаційні права людини», що дало уявлення про витоки змісту прав людини, пов'язаних з інформацією та інформаційною діяльністю, які сягають зародження і розвитку ідеї прав людини, а також про поступовий розвиток окремих інформаційних прав як органічних багатofункціональних компонентів у їх системі.

З'ясовано, що становлення інформаційних прав людини як одна з домінуючих тенденцій розвитку прав людини, а сьогодні і уявлень про їх перспективи, має власну етапізацію, визначену основними віхами інформатизації з орієнтиром не стільки на технологічний прояв цих процесів, скільки на соціальний – соціальну інформатизацію, в межах якої виокремлено такі стадії, як концептуалізація соціальної інформатизації, інтернетизація, цифровізація.

У *підрозділі 1.4 «Плюралістичні засади розуміння права і прав людини в дискурсі про інформаційні права»* ідеї інформаційних прав людини розкрито з позицій плюралізму правової наукової думки, що сприяло виявленню аспектів інформаційних прав людини, необхідних для теоретико-правової концептуалізації.

Вихідним посилком підрозділу є те, що проблема осмислення інформаційних прав людини зумовлена не тільки плюралізмом розуміння права як явища, а й багатозначністю сприйняття самих прав людини в межах цього плюралізму – в моральному чи юридичному вимірі, у взаємозв'язку з державою і нормами права, у співвідношенні з обов'язками людини й правами громадянина, в контексті впливу на право, і навпаки, інформатизації та багатьох інших чинників, передусім політичних, культурних, ідеологічних.

На цій основі, задля формування теоретичного базису авторської концепції інформаційних прав людини здійснено їх осмислення з позицій природного права, позитивізму, соціологічного та інтегративного (передусім комунікативного і компаративного) праворозуміння, що забезпечило багатогранність і, водночас, комплексність сприйняття предмета дослідження. Зокрема, відзначено своєрідну поліаспектну дуальність функціонального значення інформаційних прав людини, як їх сутнісну характеристику, що у різних ракурсах сприйняття прав людини передусім демонструє фундаментальну й інструментальну роль інформаційних прав.

Розділ 2 «Теоретична конструкція інформаційних прав людини» присвячено формуванню базисних положень концептуалізації інформаційних прав людини через їх багатаспектне визначення, встановлення співвідношення з суміжними, зокрема нормативно визначеними поняттями, виявлення особливостей нормативно-правового закріплення на міжнародному і національному рівнях, класифікаційний аналіз, а також у взаємозв'язку з системоутворюючою категорією «інформація» та її юридичною інтерпретацією.

У підрозділі 2.1 *«Юридичні властивості інформації як «критерію» прав людини»* здійснено узагальнення та інтерпретацію ключових юридичних характеристик інформації, що сприяло виявленню її взаємозв'язків з іншими інформаційно зумовленими об'єктами правовідносин в контексті відображення їх у сукупності об'єктного кола та фундаментального змісту інформаційних прав людини.

Надано авторську інтерпретацію інформації, що орієнтує на адекватні юридичні шляхи захисту та механізми результативного відновлення, відшкодування, компенсації у сфері інформаційних прав людини в разі їх порушення. На основі інтеграції загальнотеоретичних і галузево-правових підходів до висвітлення юридичного змісту категорії «інформація» виокремлено основні властивості, що формують загальноправову модель інформації, яка за потреби може отримувати відповідні галузеві інтерпретації. Як найбільш розвинену з точки зору конкретизації змісту і практики реалізації інформаційних прав людини визначено цивільно-правову інтерпретацію інформації та проаналізовано її в контексті структури й змісту правомочностей і оборотоздатності.

Акцентовано на перспективності нової і наразі неузгодженої в українському законодавстві нормативної конструкції «контент», якою можуть бути охоплені антропологічний, аксіологічний, когнітивний ракурси сприйняття інформації як складно вираженого об'єкта багатьох інформаційних прав людини.

Підрозділ 2.2 *«Поняття та юридичне закріплення інформаційних прав людини»* спрямовано на формування їх основного змісту шляхом теоретичних узагальнень та інтерпретації конкретних положень правових актів.

Встановлено співвідношення інформаційних прав людини як поняття з основними суміжними поняттями – правом на інформацію (у нормативно-правовому і науковому контекстах), правом людини на інформацію, правами людини загалом. Наголошено на концептуальній, ціннісній спрямованості дефініції права на інформацію, наведеній у чинному законодавстві України.

Здійснено контент-аналіз загально-визнаних і регіональних актів з прав людини, а також міжнародних актів з проблем визначення, реалізації і захисту прав людини в епоху інформатизації, з урахуванням хронології їх прийняття, завдяки чому продемонстровано особливості змістовної структури комплексу інформаційних прав людини, зумовленої шляхами юридичного визнання його різних компонентів, зокрема: утворенням базису з фундаментальних визнаних прав людини з іманентною інформаційною природою; розширенням змісту або інформаційною трансформацією окремих прав людини; формуванням нових прав.

На основі конкретних положень актів українського законодавства продемонстровано юридичне втілення ідеї інформаційних прав людини на національному рівні через їх наявну галузеву деталізацію. Взаємозв'язки цих прав з правами людини доведено через авторське використання концепції поколінь, не тільки як такої, що відображає здебільшого хронологію формування прав людини, а й інші аспекти, зокрема функціональний, структурний, системний, та дає змогу позиціонувати інформаційні права в межах різних поколінь залежно від концептуального значення, рівня закріплення, ступеня деталізації тощо.

Як своєрідний комплекс у системі прав людини інформаційні права визначено багатаспектно – у феноменологічному, антропологічному, аксіологічному, соціологічному, природно-правовому, формально-юридичному, структурному, комунікативному, когнітивному, інструментальному, безпековому ракурсі. Також окреслено перспективи інституалізації таких прав у контексті становлення інформаційного права як

своєрідної галузі права та запровадження нових форматів систематизації інформаційного законодавства на основі сучасних інформаційних технологій.

У підрозділі 2.3 «Типологія інформаційних прав людини» здійснено авторський класифікаційний аналіз проявів інформаційних прав людини.

Зазначено, що їх класифікаційний аспект утворюється як плюралізмом розуміння самих прав людини та, відповідно, їх видовим розмаїттям, так і варіаціями сприйняття власне інформаційних прав людини як нового утворення, зокрема в системах: прав людини, соціальних цінностей і благ, правових механізмів і засобів, культурних надбань тощо.

Відзначено можливість умовного виокремлення власне інформаційних прав людини, інформаційних свобод людини, інформаційних прав громадянина, а також прав людини, інформаційних за змістом і формою. Здійснено класифікацію за такими критеріями: поколіннями прав людини (права першого, другого, третього поколінь); сферами прав людини (інформаційні права, що належать до політичних, економічних, громадянських, соціальних, культурних, екологічних прав); особливостями державного забезпечення («негативні» та «позитивні»); способом (характером) здійснення (активні й пасивні); суб'єктами (індивідуальні та колективні); критерієм юридичної визначеності (визначені й невизначені, визнані та невизнані, усталені й неусталені); змістом (концептуальні чи абстрактні, конкретні); функціональним призначенням (фундаментальні, інструментальні); місцем у структурі системи прав людини (первинні та похідні).

Підрозділ 2.4 «Інформаційні обов'язки в концепції інформаційних прав людини» спрямовано на дослідження взаємозв'язків інформаційних прав людини з поняттям «інформаційні обов'язки людини», насамперед на засадах прагматичності виокремлення й осмислення останнього в контексті юридичних потреб гармонізації усвідомлення і здійснення інформаційних прав людини.

Підкреслено проблему ідеологічного дисбалансу між правами і обов'язками у західній ліберальній доктрині прав людини, що зумовлює окремий напрям критики, особливо з боку східної правової традиції. З огляду на це та керуючись юридичною аксіомою «немає прав без обов'язків», а також урахуовуючи тенденцію «колективізації» в сучасному баченні прав людини, як невід'ємний, насамперед, забезпечувальний компонент у системі інформаційних прав людини запропоновано виокремлювати інформаційні обов'язки людини.

Особливості безпосереднього юридичного встановлення інформаційних обов'язків у системі прав людини (в різних формах і з різним ступенем конкретизації) підтверджено контент-аналізом положень ключових міжнародних документів з прав людини. Зокрема, констатовано, що функції таких обов'язків можуть бути як переважно декларативними (фіксація ціннісного визнання), так і полягати у встановленні конкретних юридичних вимог, які на різних рівнях законодавства створюють юридичні межі інформаційних прав людини (інструментальна роль), сприяючи рівності й справедливості їх реалізації.

З метою охоплення моральної та юридичної природи інформаційних обов'язків, залежно від ступеня юридичної конкретизації та зумовленості внутрішнім переконанням, запропоновано концепцію «м'якого» та «жорсткого» обов'язку (до якого, зокрема, належать і обов'язки юридичної відповідальності), що дало змогу розглядати їх також у площині елементів правової доктрини, чинників і показників інформаційної свідомості й культури.

Розділ 3 «Актуальні аспекти інформаційних прав людини» має на меті виявити і дослідити найбільш визначальні сучасні прояви інформаційних прав людини та проблеми їх просування на поточному етапі соціальної інформатизації з урахуваннями сучасних реалій України.

У підрозділі 3.1 «Цифровізація» прав людини» досліджено цифрові права як складну еволюційно сформовану категорію в системі прав людини і, водночас, поточний вияв (генерацію) інформаційних прав людини, зокрема, у їх моральному, ідеологічному та юридичному вимірах.

Акцентовано, що ідея цифрових прав як продовження прав людини в цифровому середовищі є найбільш гармонійною та дозволяє розглядати цифрові права в усіх ракурсах прав людини – як блага, умови, засади, принципи, можливості, що становлять правовий фундамент інформаційного суспільства на етапі цифровізації.

Проаналізовано варіанти наукових дефініцій цифрових прав, на основі чого визначено їх ключові акценти, що представляють науковий інтерес, зокрема: можливість виокремлення цифрових прав як групи, виду, категорії, що демонструє ознаки їх сформованої спільності та потенційної інституалізації; зумовленість цифрових прав використанням Інтернет-технологій, передусім доступом до мережі Інтернет; наступність цифрових прав як вияву прав людини в процесі використання цифрових технологій. Наголошено на необхідності широкого підходу до цифрових прав, який має ґрунтуватися на ідеї їх гнучкого сприйняття, здатного враховувати еволюційні зміни у сфері прав людини, унікальність і мінливість суспільних потреб у цифровому середовищі та неоднорідність стану цифрової трансформації різних суспільств.

Запропоновано авторське розуміння структури і змісту цифрових прав як самостійного комплексу в системі прав людини (каталог цифрових прав), а також визначено особливості, наявні форми, рівні, перспективи їх юридичного визнання, зокрема основні шляхи конституалізації. Зроблено акцент на інструментальному ракурсі цифрових прав (в системі інформаційних прав) як найбільш прагматичному. Як підсумок, окреслено ключові аспекти еволюції парадигми цифрових прав (прогресивний, політичний, регуляторний, інструментальний).

У підрозділі 3.2 «Межі та обмеження інформаційних прав людини» здійснено осмислення інформаційних прав людини в ракурсі проблеми юридичного визначення меж таких прав, встановлення й обґрунтування їх обмежень, зокрема в національному українському контексті та в умовах правового режиму воєнного стану.

Інтерпретація традиційного розуміння засад встановлення меж і обмежень прав людини, а також їх співвідношення, відносно інформаційних прав здійснено на основі позицій Європейського Суду з прав людини щодо принципів верховенства права та відповідних тлумачень Конституційного Суду України з акцентом на проблемі гарантування невизнаних безпосередньо на конституційному рівні прав, якими наразі є значна частина прав інформаційних, зокрема цифрових.

Виявлено, що через розподілений (фрагментований) характер закріплення змісту інформаційних прав людини на різних рівнях українського законодавства ускладнюється усвідомлення їх юридичних меж, які не завжди безпосередньо впливають з конституційних формулювань. В умовах правового режиму воєнного стану в Україні, з урахуванням принципів взаємодії норм Міжнародного права прав людини і Міжнародного гуманітарного права, обґрунтовано недостатність правової визначеності у законодавчому встановленні обмежень визнаних і забезпечених конституційними гарантіями негативних інформаційних прав людини.

Підрозділ 3.3 «Проблема «правосуб'єктності» штучного інтелекту в контексті прав людини» присвячено висвітленню та аналізу можливих і обговорюваних у наукових колах істотних змін у праві, зумовлених розвитком штучного інтелекту як нової віхи інформатизації.

Акцентовано, що поширення техносолоціонізму і техноромантизму у сфері осмислення майбутнього штучного інтелекту веде до формування технократичних напрямів його розуміння в юридичній науці й практиці, що ґрунтуються на представленні штучного інтелекту як потенційного суб'єкта правовідносин за певними аналогіями з традиційними суб'єктами права.

З огляду на це, враховуючи наявну наукову рефлексію штучного інтелекту, його соціальну роль і правове положення, а також у контексті перспектив негативного впливу на права людини невинного прискорення процесів набуття ним «правосуб'єктності», виявлено і сформульовано низку дискусійних гіпотез, що наразі створюють основні контексти осмислення штучного інтелекту у вітчизняних юридичних наукових публікаціях щодо його перспектив як суб'єкта правовідносин, можливості аналогії між ним і традиційними суб'єктами, визнання його «правосуб'єктності» як юридичного засобу вирішення проблем відповідальності з ним пов'язаних. На засадах природного права, антропоцентризму, пріоритету прав людини надано аргументи щодо можливого спростування цих гіпотез. Наголошено на необхідності розгляду штучного інтелекту винятково як засобу та його подальшої юридизації насамперед у контексті вирішення етичних проблем створення і впровадження таких технологій.

Підрозділ 3.4 «Культурологічний аспект інформаційних прав людини» спрямовано на осмислення відповідних інформаційних змін у правовій культурі, що відображають необхідний базис розвитку прав людини в інформаційному суспільстві.

Зазначено, що будь-яка зміна парадигми життя суспільства неодмінно пов'язана з переходом до нового культурного етапу, а зумовлені соціальними трансформаціями зміни в юриспруденції – з відповідним розвитком правової культури, який виявляється у формуванні нових взаємозв'язків і виникненні своєрідних культурних компонентів.

З огляду на це, а також ґрунтуючись на багатогранності сприйняття правової культури, як результат її інтеграції з інформаційною культурою та чинник просування інформаційних прав людини, запропоновано виокремлювати культуру інформаційно-правову, здійснено її авторську інтерпретацію та охарактеризовано відповідні маркери в суспільстві. В контексті потреб самозахисту людини від негативних впливів інформації та як чинник гармонійної реалізації інформаційних прав у вільному інформаційному просторі, що полягає у саморегуляції власної інформаційної діяльності, виокремлено та осмислено інформаційну гігієну, проблема якої особливо стає відчутною в умовах тривалих надзвичайних станів, зокрема пандемії, війни.

У підрозділі 3.5 «Інформаційна безпека як засада інформаційних прав людини» з урахуванням невід'ємності безпекових аспектів у змісті інформаційних прав людини здійснено міждисциплінарне тлумачення інформаційної безпеки, в межах якого відстежується взаємозумовленість процесів розуміння й забезпечення інформаційної безпеки та інформаційних прав людини.

Підкреслено, що безпекове середовище в інформаційному суспільстві значною мірою визначає можливість сприйняття, визнання та реалізації інформаційних прав людини. Наголошено на первинності інформаційної безпеки відносно усіх інших її проявів й недоцільності як суто технократичних, так і тільки гуманітарних підходів у її юридичних інтерпретаціях. З огляду на це наведено авторську конструкцію поняття «інформаційна безпека» у трьох базисних складових (техніко-технологічній, психологічній, правовій) та на трьох рівнях (індивідуальному, загальному, захисному), що визначають як загальні, так і індивідуальні засади, умови, чинники існування та розвитку людини й суспільства в інформаційній сфері, необхідні, зокрема, для просування інформаційних прав людини.

Розділ 4 «Правопорушення та юридична відповідальність в концепції інформаційних прав людини» присвячено встановленню взаємозв'язків концептуальних теоретико-правових знань про інформаційні права людини, інформаційні правопорушення та юридичну відповідальність за них.

У підрозділі 4.1 «Ідея інформаційного делікту як порушення інформаційних прав людини» спрямовано на узагальнення й розвиток теоретичних знань про правопорушення в інформаційній сфері в площині конструкції «інформаційний делікт», якою безпосередньо чи опосередковано охоплюються всі порушення інформаційних прав людини в різних аспектах їх розуміння.

Інформаційний делікт розглянуто як універсальне поняття інформаційного права, зокрема, виокремлено широкі і вузькі його розуміння, ознаки в різних варіаціях інтерпретації та основні типологічні групи, надано авторську дефініцію. Окрім того, з'ясовано, що інститут інформаційних деліктів має міжгалузевий характер, тому до нього не застосовний традиційний критерій галузевої приналежності правопорушень; юридичними критеріями виділення інформаційних деліктів як виду правопорушень є присутність інформаційних компонентів (ознак) у їхньому складі; змістові властивості інформаційних деліктів виявляються і деталізуються насамперед в об'єктивних компонентах складу правопорушення (протиправності, суспільній небезпечності/шкідливості, ознаках поведінкової сторони).

У підрозділі 4.2 «Правові детермінанти інформаційної деліктності», на тлі виявленої варіативності й мінливості форм фактичного вияву інформаційних деліктів, здійснено аналіз їх зумовленості недоліками функціонування правової системи.

Детермінанти інформаційних деліктів представлено як певний симбіоз правових причин і умов їхнього виникнення й поширення, з урахуванням взаємовпливів різних типів правових систем у поєднанні з посиленням міжнародно-правової складової правового регулювання, зокрема й щодо просування інформаційних прав людини.

Зазначено, що унікальне для кожної країни середовище правового буття з притаманним йому комплексом детермінант тих чи інших правопорушень формується під впливом низки факторів, з-поміж яких: інтелектуальний розвиток (зокрема, рівень правової, інформаційної та інформаційно-правової культури); варіативність і динамічність явищ інформаційної сфери; ціннісно-орієнтаційні зміни в суспільстві; економічне підґрунтя інформаційного розвитку суспільства й кожної людини; політико-ідеологічні умови. Власне правові причини надмірної інформаційної деліктності та наслідки її впливу на інформаційні права людини запропоновано сприймати через низький або недостатній рівень законності в інформаційній сфері, в якості варіанту оцінювання якої, з відповідною адаптацією до сфери порушень інформаційних прав людини, використано європейські критерії і показники верховенства права (Rule of Law Checklist).

Підрозділ 4.3 «Юридична відповідальність у сфері інформаційних прав людини: інтерпретаційний підхід» присвячено теоретичним засадам відповідальності у сфері інформаційних прав людини, зокрема в контексті наявних галузевих засобів юридичної відповідальності за їх порушення.

Юридичну відповідальність за інформаційні делікти розглянуто як комплексний інститут, який є своєрідною проекцією загального інституту юридичної відповідальності на сферу інформаційних правовідносин, охоплює усталені галузеві види юридичної відповідальності та може мати власну суто інформаційно-правову природу (здебільшого в перспективі розвитку інформаційного права).

Виходячи з цього, на основі конкретних положень актів законодавства України, що містять ознаки інформаційних деліктів як порушень інформаційних прав людини, здійснено систематизацію та інтерпретацію відповідальності за їх вчинення в контексті галузевих особливостей цивільного, адміністративного, кримінального права (мети, функцій, підстав, способів юридичного визначення тощо).

Розділ 5 «Політичні, правові та організаційні основи визначення перспектив розвитку інформаційних прав людини: міжнародний досвід та вітчизняна реалізація» присвячено висвітленню процесів становлення інформаційних прав людини в розрізі загальносвітових соціальних перетворень, їх історії і перспектив, що має на меті виявити й підтвердити послідовність формування історичного, соціального, політичного, ідеологічного, організаційного, правового підґрунтя описаної в попередніх розділах концепції інформаційних прав людини.

Підрозділ 5.1 «Право на розвиток як основа визначення перспектив людства наприкінці XX – початку XXI століть» спрямовано на з'ясування процесів і тенденцій відображення в міжнародному праві бачення майбутнього людини та пріоритетів його розвитку в епоху бурхливих технологічних змін, збільшення економічної взаємозалежності, глобалізації та геополітичних трансформацій.

На основі змістового огляду ключових документів ООН щодо майбутнього людства та різноформатних обговорень, які їх супроводжували, продемонстровано наступність у просуванні основних цінностей і пріоритетів людства та їх концептуалізацію в загальній ідеї сталого розвитку, окресленій системою цілей, що наразі вже мають дві генерації – Цілі розвитку тисячоліття, Цілі сталого розвитку.

Аналіз комплексу цих цілей, передумов їх визначення та акцентів у системі забезпечення, зокрема адаптації на національному рівні, показав усвідомлення взаємозумовленості розвитку, миру і безпеки, прав людини і верховенства права, їх втілення в актуальних потребах і пріоритетах, серед яких освіта, наука, технології та інновації, що стало ціннісним підґрунтям подальших глобальних трансформацій людства, зумовлених розвитком інформаційних технологій та загального визнання пріоритетних інформаційних потреб і ідеалів вже на рівні прав людини.

У *підрозділі 5.2 «Розвиток і права людини в міжнародних документах щодо інформаційного суспільства»* виокремлено тенденції просування прав людини, зокрема права на розвиток, у розрізі процесів становлення інформаційного суспільства.

Результати Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства, викладені у відповідних підсумкових документах, та його сателітних і підготовчих заходів, зокрема й оприлюднених позицій окремих груп фахівців, загалом дали змогу продемонструвати універсальність ідеї сталого розвитку, якою мають охоплюватися всі його найактуальніші напрями і, насамперед, інформатизація як найбільш впливовий інтегруючий, наскрізний чинник утворення нової соціальної формації – інформаційного суспільства.

З'ясовано, що у баченні сутності такого суспільства, перспектив його розвитку, основних ціннісних орієнтирів і шляхів подолання проблем чітко відстежується слідування ідеї сталого розвитку, принципам прав людини та верховенства права, які в епоху стрімкої інформатизації поповнюються елементами змісту, зумовленим низкою нових викликів щодо безпеки і надійності інформаційних (цифрових) технологій, управління й розвитку Інтернету, забезпечення доступності комунікацій, індивідуального інформаційного розвитку, доступу до інформації і знань, збереження і примноження культурних надбань тощо.

Підрозділ 5.3 «Інтеграція результатів Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства та Цілей сталого розвитку у сфері прав людини» спрямовано на підтвердження взаємозалежності й взаємодоповнюваності процесів досягнення Цілей сталого розвитку та шляхів вирішення проблем становлення інформаційного суспільства в контексті формування політичних, ідеологічних та концептуальних міжнародно-правових передумов юридичного закріплення інформаційних новацій у правах людини.

У цьому контексті відзначено, що на відміну від раніше розглянутих шляхів стратегічного планування майбутнього людства, відображених у резолюціях та інших документах ООН щодо сталого розвитку та інформаційного суспільства, з 2009 року, з початком роботи Форуму ООН з управління Інтернетом, поступово відбулося безпосереднє визнання центрального місця прав людини в концепції інформаційного суспільства та пріоритетності їх захисту в нових інформаційних умовах, здійснення концептуальної інтерпретації основних принципів прав людини у взаємозв'язку з розумінням співвідношення «он-лайн» і «оф-лайн» проявів життя сучасної людини, що надалі активізувало процеси адаптації прав людини до збільшення ролі інформаційних технологій у житті суспільства, зокрема юридизації інформаційних компонентів прав людини як на рівні міжнародних декларацій, так і в національних законодавствах окремих держав.

У *підрозділі 5.4 «Національні програми розвитку: міжнародні основи та вітчизняна реалізація»* здійснено аналіз засад втілення концептуальних ідей розвитку людства, зокрема щодо «інформатизації» прав людини, основних інструментів їх національного узгодження та відображення у стратегічному плануванні майбутнього України з урахуванням перспективи її повоєнного відновлення.

З'ясовано, що в адаптованій національній інтерпретації Україна демонструє відданість цінностям і цілям, визначеним у документах ООН зі сталого розвитку, їх інтегрованості у державну політику, намірам провадження комплексу необхідних реформ тощо, а також бачення наскрізного значення для досягнення цих цілей у питаннях прав людини та цифровізації в Україні, зокрема в межах низки проєктів Плану відновлення України від наслідків війни. Перспективи просування інформаційних прав людини в національному правовому просторі України підтверджуються й значним покращенням у наданні цифрових державних послуг, розвитком у сферах електронної демократії та кібербезпеки, а також збереженням доступності Інтернету навіть в умовах війни, що поступово створює необхідне практичне підґрунтя для подальшого

національного визнання новітніх компонентів комплексу інформаційних прав людини вже як реально забезпечуваних прав.

ВИСНОВКИ

У **висновках** сформульовано найбільш важливі результати дослідження, отримані внаслідок вирішення наукової проблеми фрагментарності, прогальності та, подекуди, суперечності теоретико-правових положень щодо стану і перспективи прав людини в сучасних умовах інформатизації, на основі формування теоретико-правової концепції інформаційних прав людини, її обґрунтування та узгодження з іншими компонентами теорії права.

1. З метою окреслення і конкретизації наукового простору концептуалізації інформаційних прав людини здійснено огляд стану пов'язаних з ними наукових розробок. З огляду на це встановлено, що обсяг наукових знань, який відповідає вирішуваній проблемі та забезпечує достовірність і обґрунтованість отриманих результатів, формується інтеграцією традиційних і нових наукових напрямів комплексного міжгалузевого характеру, таких як права людини загалом, окремі права людини та їх забезпечення, захист прав людини, право на інформацію, правопорушення і відповідальність в інформаційній сфері тощо. Як наслідок, виявлено, що дослідженням інформаційних прав людини властиві фрагментарність, галузева варіативність, неузгодженість та, подекуди, прогальність, що зумовлює необхідність формування відповідних базисних теоретико-правових конструкцій.

2. Зазначені особливості предметної наукової сфери дослідження призвели до міждисциплінарного позиціонування концептуалізації інформаційних прав людини не тільки в системі юридичних наук, а й у взаємозв'язку з іншими галузями знань, а також розробки та реалізації авторської методології. Її було сформовано на базі ідеї концептуалізації як основного алгоритму дослідження, що дало змогу не тільки відобразити наукову природу інформаційних прав людини у вигляді плюралістичних теоретико-правових інтерпретацій, але й отримати знання, які можуть мати нормативно-правове і практичне значення. Таку концептуалізацію реалізовано у дисертації як процес теоретичного осмислення змін у правах людини в контексті розвитку інформаційного суспільства, метою якого є авторська репрезентація основних узгоджених між собою теоретичних положень, що розкривають зміст сучасного розуміння інформаційних прав людини.

3. В історичному ракурсі інформаційні права людини представлено як результат еволюційних процесів становлення прав людини загалом, а розвиток інформаційних прав людини розглянуто в контексті комплексного впливу багатьох факторів і тенденцій, до яких належать як загальні – науково-технічний прогрес та зумовлена ним інформатизація, глобалізація, геополітика тощо, а також спричинені ними конфлікти в сучасних формах інформаційних протистоянь й реальних військових агресій, так і власне правові – зміни у доктрині прав людини (розширення змісту й колективізація прав, пошуки балансу між індивідуальним і суспільним, правами та обов'язками), конвергенція правових систем, універсалізація, зростання впливу міжнародного права, розвиток правової науки, зокрема інформаційного права, а також міждисциплінарних галузей соціогуманітарної інформології та безпекознавства, що мають інтегровані компоненти правових знань.

Процес становлення інформаційних прав людини визначений науково-технічним поступом у галузі ІТ та його впливом у вигляді соціальної інформатизації, це зумовило своєрідність і незавершеність періодизації їх розвитку і дало змогу виокремити, зокрема: 1) «дотехнологічний» період (до середини ХХ ст.), пов'язаний здебільшого з формуванням визнаних фундаментальних прав людини з інформаційною природою – правом на свободу думки й слова та правом на приватність; 2) формування окремих механізмів захисту визнаних прав людини в умовах проникнення ІТ в різні сфери суспільного життя (середина – кінець ХХ ст.) та їх юридичне оформлення; 3) активний розвиток комплексу інформаційних прав людини (ХХІ ст.), в якості стадій якого виокремлено концептуалізацію соціальної інформатизації, інтернетизацію, цифровізацію.

4. Теоретико-правову інтерпретацію основ розуміння інформаційних прав людини на засадах плюралізму праворозуміння здійснено в ракурсі сутнісних інформаційних змін у праві та правах людини, в контексті формування інформаційно зумовлених явищ правової дійсності (інформаційних обов'язків, інформаційно-правової культури і свідомості, інформаційних правовідносин, деліктів та відповідальності тощо), а також у нерозривному зв'язку з перспективами розвитку людини і людства загалом.

Плюралістичні теоретико-правові засади концептуалізації інформаційних прав людини забезпечили багатогранність їх наукового сприйняття з відправних позицій розуміння права, його природи і онтології, зокрема як результату еволюції людства, цінності й блага, природного права, компоненту правової системи, чинника безпеки і культури. З огляду на це відзначено: 1) властивості інформаційних прав як невід'ємного, складно інтегрованого елемента системи прав людини із своєрідним проявом в якості самостійних новітніх

прав, компонентів окремих прав забезпечувального характеру, нового розуміння деяких визнаних прав; 2) можливість відносити інформаційні права до різних поколінь прав людини; 3) дуальність функціонального значення інформаційних прав людини як фундаменту та інструмента в різних ракурсах (у системі прав людини, соціальних благ і цінностей, у структурі конкретного права тощо); 4) роль інформаційних прав як універсалізатора сучасних уявлень про права людини загалом.

5. Залежність усіх прав людини від свободи інформації та доступності ІТ зумовила необхідність осмислення «інформації» як узагальненого критерію наукового виокремлення комплексу інформаційних прав людини, що забезпечило як охоплення множинності таких прав, так і змістову цілісність їх теоретико-правового сприйняття. Інформацію у дослідженні інтерпретовано в контексті її місця в процесі утворення знань, зокрема як елемент теоретико-правових знань інформацію представлено у вигляді загальноправової моделі з комплексом найбільш суттєвих у правовому сенсі характеристик. Водночас у значенні критерію комплексу інформаційних прав людини інформація поєднує усі форми (первинну і похідні) інформаційних домагань людини, зокрема щодо: власне інформації, що перетворюється у знання; отримання та обмеження доступу до неї; інформаційних ресурсів, технологій, систем; інформаційних продуктів і послуг; інформаційного розвитку людини тощо.

Як перспективну юридичну форму уособлення інформації відзначено нормативно-правову конструкцію «контент», яка вже впроваджується в українське законодавство, але наразі ситуативно і безвідносно до прав людини. «Контент», будучи по суті орієнтованим винятково на людину, поєднує в собі властивості інформації в антропологічному, аксіологічному, когнітивному аспектах, які є пріоритетними для розуміння інформаційного змісту багатьох прав людини.

6. Здійснений аналіз загальних, регіональних міжнародних і національних документів у сфері прав людини, прийнятих, зокрема, у зв'язку зі зростанням ролі ІТ в соціальному житті, продемонстрував розмаїття проявів наявного юридичного закріплення компонентів системи прав людини, які охоплюються концепцією інформаційних прав, що свідчить про оформлення цих прав як своєрідного комплексу в системі прав людини. Виявлені елементи інформаційних прав людини систематизовано за хронологією виникнення у таких змістових блоках: свобода інформації і комунікації, інформаційна приватність, індивідуальність й самовизначення, розвиток, доступ до технологій, безпека і захист.

Як домінуючі шляхи юридичного розвитку інформаційних прав людини в міжнародному праві виокремлено: 1) утворення бази інформаційних прав людини – визнання природних інформаційних прав (права людини на вільне вираження поглядів і переконань, на приватність, на освіту); 2) розширення їх змісту (низка прав щодо свободи інформації і комунікації, приватності, індивідуальності та самовизначення, розвитку); 3) формування новітніх елементів комплексу інформаційних прав людини, зокрема як пов'язаних з доступом до ІТ, так і зумовлених вимогами безпеки й захисту.

Аналогічно юридичне оформлення інформаційних прав людини в законодавстві України відбувається, по-перше, через конституційне визнання фундаментальних природних інформаційних прав; по-друге, шляхом деталізації інформаційних компонентів прав людини в контексті регулювання різних сфер суспільних відносин. При цьому виокремлені таким чином компоненти комплексу інформаційних прав людини, як самостійні й похідні права, а також з урахуванням виявленої дуальності їх функціонального значення, можуть бути співвіднесені з правами людини усіх поколінь.

7. Змістове співвідношення «інформаційних прав людини» з вже відомими і використовуваними поняттями «права людини», «право людини на інформацію», «право на інформацію» виражено таким чином: 1) нерозривність змістового зв'язку інформаційних прав з правами людини відображається конструкцією «часткове в межах цілого», що власне дало змогу позиціонувати інформаційні права як своєрідний невід'ємний комплекс у системі прав людини; 2) право на інформацію є правом концептуальним, таким, що визначає модельні інформаційні можливості різних суб'єктів права, зокрема й людини, має передусім ціннісне значення та забезпечує відповідне сприйняття і юридичну деталізацію інформаційних прав у різних урегульованих правом інформаційних відносинах; 3) право людини на інформацію може розглядатися системоутворюючою ідеєю інформаційних прав людини, з якої випливає невід'ємність інформаційних компонентів прав людини як гарантія їх реалізації в епоху інформатизації.

8. Поняття «інформаційні права людини» визначено в низці аспектів, зокрема як: правовий феномен (у феноменологічному), результат еволюції людини в інформаційну епоху (в антропологічному), основна правова цінність в інформаційному суспільстві (в аксіологічному), правовий і моральний базис системи правових відносин (у соціологічному), відображення благ і умов людського життя (в природно-правовому), сукупність юридично передбачених інформаційних прав, свобод, принципів, гарантій тощо (у формально-юридичному), невід'ємний, складно інтегрований комплексний елемент системи прав людини (у структурному), складова сфери правових зв'язків (у комунікативному), здібності й можливості безпечного і конструктивного «споживання» інформації (в когнітивному), інформаційні форми і технології здійснення

прав людини (в інструментальному), система гарантій, механізмів стримування і захисту, засобів і заходів попередження загроз соціальній взаємодії (в безпековому аспекті).

Класифікація інформаційних прав людини сформувала уявлення про них як про внутрішньо диференційовану цілісність, яка водночас виявляється у варіативності поєднання традиційного і нового, юридичного та ідеологічного, теоретичного і практичного, формального й змістового, цілого і часткового, зокрема в площинах прав людини і громадянина, права і свободи, поколінь прав людини, характеру і суб'єктів здійснення прав, юридичної визначеності, конкретизації змісту, функціонального призначення.

З огляду на особливості інформаційних прав людини виявлено залежність завершення їх інституалізації (змістової і формальної) від удосконалення інформаційного права та законодавства шляхом систематизації у нових форматах, із застосуванням сучасних ІТ, що сприятиме подальшій конкретизації їх інститутів.

9. В якості окремого напрямку концептуалізації інформаційних прав людини, що має як теоретичне, так і практичне юридичне значення, встановлено їх зумовленість аксіоматичним зв'язком «не має прав без обов'язків», який в юриспруденції традиційно вважається виявом справедливості.

Ураховуючи тривалу наукову критику західної доктрини прав людини щодо незбалансованості в ній прав і обов'язків (відповідальності), здійснено обґрунтування поняття «інформаційні обов'язки людини», виокремлення якого забезпечує гармонійність ідеї інформаційних прав людини, по-перше, в площині розуміння засад взаємодії людей в інформаційному суспільстві, по-друге, в контексті засобів забезпечення інформаційних прав людини, зокрема встановлення їх юридичних меж.

Відповідно, запропоновано визначення: м'якого інформаційного обов'язку як універсального морального орієнтиру активної конструктивної участі людини в житті інформаційного суспільства, який може набувати закріплення у декларативних правових актах; жорсткого (інструментального) інформаційного обов'язку, що має конкретизовану юридичну форму, забезпечену механізмами виконання, та є засобом досягнення юридичної визначеності, рівності у правах, балансу інформаційних прав та інтересів у суспільстві.

Констатовано, що посилення акцентів на м'яких інформаційних обов'язках має особливий сенс для усвідомлення, а згодом, посилення ролі кожної людини в інформаційному суспільстві, підвищення рівня інформаційної свідомості, культури й автономності індивідів, без чого не можливий сталий розвиток людства.

10. Пріоритети розвитку інформаційних прав людини в сучасних умовах визначено в контексті поточних проблем їх осмислення, юридичного визнання і подальшого розвитку як на міжнародному, так і на національному рівні. Серед ключових чинників у цих процесах відзначено: – оформлення цифрових прав, які мають цілісне юридичне закріплення у європейських деклараціях і наразі фрагментарне у національних законодавствах окремих держав, але вже можуть бути визнані як новий елемент доктрини прав людини; – удосконалення юридичного закріплення інформаційних прав людини, пов'язане з нормативно-правовим визначенням їхніх меж і припустимих у демократичному суспільстві обмежень, особливо в надзвичайних умовах, з урахуванням позитивного чи негативного характеру, визнаності чи невизнаності окремих з таких прав; – розв'язання проблем взаємодії людини і технологій штучного інтелекту, які виявляються, по-перше, в осмисленні подальшого правового позиціонування штучного інтелекту в правовідносинах, зокрема його «правосуб'єктності», що становить загрозу правам людини; по-друге, в необхідності розробки, запровадження, поширення технологій штучного інтелекту на основі людиноцентричності, поваги до прав людини, розуміння природи права як соціального регулятора та дотримання у цьому контексті принципу *human rights by design*.

Цифрові права людини запропоновано розуміти як сучасну генерацію інформаційних прав людини – комплекс не тільки конкретних суб'єктивних прав, але й засад, гарантій реалізації і розвитку прав людини загалом в умовах цифрової трансформації. Їх систематизовано у вигляді каталогу, який охоплює як нові права, так і визнані права людини, що потребують уваги в контексті цифровізації, а також принципи, напрями гарантування, вимоги та окремі акценти, позитивні зобов'язання держави.

11. Базисом визнання, змістового наповнення і подальшого просування інформаційних прав людини у дисертації визнано сучасні соціокультурні умови, що характеризуються тенденціями глобалізації та інформатизації. З огляду на це формування культурного базису інформаційних прав людини представлено в контексті розвитку загальної культури інформаційного суспільства (інформаційної культури) та її своєрідних компонентів: інформаційно-правової культури як чинника процесів усвідомлення, ціннісного визнання, забезпечення й гарантування, здійснення й захисту інформаційних прав на всіх рівнях (побутовому, професійному, індивідуальному, колективному, загальнодержавному тощо); інформаційної гігієни як елемента інформаційно-правової культури, що відображає здатність до самозахисту людини від негативного впливу інформації. Зазначеним компонентам надано такі визначення.

Інформаційно-правова культура – це зріз якісного стану правової організації інформаційного суспільства, який досягається втіленням у реальному житті інтегрованої системи правових та інформаційних цінностей, набутих у процесі світового прогресу. Визнання інформаційних прав людини і повага до них утворює фундамент цих цінностей, а зміст інформаційно-правової культури становить система уявлень, стимулів, орієнтирів та умов, необхідних для просування інформаційних прав і розвитку суспільства на цій основі.

Інформаційна гігієна – це відповідальне, критичне, осмислене і контрольоване ставлення людини до «споживання» й поширення інформації та використання ІТ в процесі здійснення своїх інформаційних прав. У такому розумінні інформаційна гігієна розглядається як невід’ємний та ефективний засіб забезпечення власної і суспільної інформаційної безпеки й своєрідна неюридична гарантія інформаційних прав людини.

12. Інформаційна безпека як атрибут інформаційного суспільства пронизує усі можливі його рівні та структури, створюючи таким чином основу існування і розвитку. У положеннях щодо інформаційних прав людини, що містяться у міжнародно-правових документах, безпековий ракурс простежено як відносно самостійний – в акцентах на інформаційній та кібернетичній безпеці, доступності й безпечності ІТ саме як об’єктах домагань людини. Зокрема, встановлено, що «безпекові» інформаційні права мають колективний характер здійснення та ґрунтуються на провідній ролі інститутів інформаційного суспільства й держави. З огляду на своєрідну інтегрованість у зміст інформаційних прав людини, проблему інформаційної безпеки запропоновано сприймати в міждисциплінарній парадигмі, що сприяє охопленню усіх її компонентів, зокрема правових, технологічних, психологічних, як на загальносуспільному, так і індивідуальному рівні. Комплекс заходів забезпечення інформаційної безпеки представлено як основу функціонування системи інформаційних прав людини, що включає не тільки власне «безпекові» права людини, а й відповідні позитивні зобов’язання держави щодо визнання, юридичного закріплення, гарантування, забезпечення, захисту, сприяння, стимулювання, заохочення, супроводження цих прав.

13. Юридична визначеність інформаційних прав людини створює нерозривний змістовий зв’язок між суб’єктивним правом людини, її обов’язком, а також обов’язками інших щодо непорушення цього права, що є основою оптимальної соціальної взаємодії і ґрунтується, насамперед, на відповідальності людини як елементі свободи. У межах концептуалізації інформаційних прав людини це зумовлює їх зв’язок з теоріями правопорушень і юридичної відповідальності в аспекті порушень таких прав, зокрема їх змісту, причин, юридичних наслідків.

В якості узагальненої теоретико-правової конструкції правопорушень в інформаційній сфері, до яких належать порушення інформаційних прав людини, запропоновано та обґрунтовано поняття «інформаційний делікт». Його наукове позиціонування в системі протиправних діянь має міжгалузевий характер, визначений видовим розмаїттям і природою інформаційних правовідносин. Реальна поширеність і варіативність небезпечних інформаційних діянь, окрім технологічного фактору, зумовлюється особливостями правового середовища, в якому відбувається юридична деліктизація. На тлі глобалізації для кожної національної правової системи таке середовище є унікальним поєднанням численних внутрішніх і зовнішніх факторів (історичного, культурного, економічного, геополітичного, безпекового та іншого характеру), а також інтеграційних процесів у праві.

На теоретичному рівні інформаційний делікт визначено як протиправне, суспільно небезпечне чи шкідливе, винне діяння (дія або бездіяльність) деліктоздатної особи, що порушує вимоги норм права у сфері інформаційної діяльності (в галузі створення, передачі, використання, оброблення, зберігання, захисту інформації тощо) або в будь-якій іншій сфері з використанням інформаційних засобів і технологій, чим створюється небезпека або завдається шкода основним цінностям інформаційного суспільства, зокрема інформаційним правам людини, і за яке передбачена юридична відповідальність. З’ясовано, що унікальні властивості інформаційних деліктів наразі виявляються передусім у площині їх об’єктної спрямованості, протиправності, небезпечності/шкідливості та об’єктивного виразу, тоді як суб’єктивні характеристики (види суб’єктів, деліктоздатність, вина та її форми, мета і мотиви) залишаються наповненими традиційним змістом.

14. Темпи інформаційного розвитку об’єктивно спричиняють певне відставання процесів юридичної деліктизації порушень в інформаційній сфері, зокрема як засобу охорони і захисту інформаційних прав людини, що зумовлює недосконалість механізмів юридичної відповідальності. Ця проблема особливо відчутна в контексті порушень інформаційних прав людини (зокрема, цифрових прав), які ще не набули безпосереднього конституційного визнання й відповідного гарантування. Тому в процесі становлення глобального інформаційного суспільства та розгортання процесів цифрової трансформації роль і місце права в упорядкуванні здійснення інформаційних прав людини визначається не стільки власне інструментальними можливостями правового регулювання, скільки поєднанням дії права з впливом інших соціальних

регуляторів, утворених на певному етапі соціальної інформатизації, приміром традицій Інтернет-спільноти, етики створення ІТ, інформаційної чи мережевої культури, інформаційної гігієни тощо.

Проведеним аналізом встановлено, що наразі інститут юридичної відповідальності в інформаційному праві використовує увесь комплекс механізмів відповідальності інших галузей права. З огляду на це формування загальної ідеї такої відповідальності, якою охоплюється й відповідальність за порушення інформаційних прав людини, здійснено шляхом дефрагментації та інтерпретації знань про традиційні види відповідальності у сфері інформаційних правовідносин.

Зважаючи на юридичну оформленість низки інформаційних деліктів в адміністративному, кримінальному, цивільному праві, юридичну відповідальність інтерпретовано як інтеграцію галузевих видів юридичної відповідальності за інформаційні делікти з притаманним їм функціоналом і комплексом засобів, а також особливостями власне інформаційної деліктизації. Водночас у сфері врегульованої правом інформаційної діяльності виявлено як наявність галузевих заходів юридичної відповідальності інформаційного характеру, так і виникнення окремих універсальних компонентів, які не мають безпосередньої прив'язки до класичних видів галузевої відповідальності, що в перспективі розвитку інформаційного права може зумовити формування власного своєрідного інституту інформаційної юридичної відповідальності.

15. Уявлення про інформаційні права людини, зокрема їх сучасна і виважена теоретико-правова концепція, мають значення не тільки в площині наукового дискурсу та вдосконалення законодавства, а й для стратегічного планування майбутнього людства – як правова основа розвитку в нових умовах.

Виникнення ідеї сталого розвитку та її послідовне оформлення в документах ООН на незмінних засадах взаємозалежності розвитку і демократії, поваги до прав людини, верховенства права стали й фактором просування інформаційних прав як органічного елемента системи прав людини. При цьому трансформація розуміння перспектив становлення інформаційного суспільства і розвитку людства загалом, що відбулася у 20-х роках ХХІ ст., сформувала нове бачення засад існування людства – крізь призму пріоритетів, визначених проблемами розвитку Інтернету та управління ним, а також взаємодії людини і цифрових технологій. Це стало значним кроком в утвердженні ідеї інформаційних прав людини, оскільки: – зумовило перехід від розуміння таких прав лише як ідеології інформаційного суспільства до набуття ними ціннісного і формально-юридичного вимірів з перспективами подальшого юридичного розвитку; – закріпило ключові інформаційні потреби людства в епоху цифровізації (доступ до мережі Інтернет, цифрову інклюзивність, безпечне цифрове середовище, орієнтованість цифрових технологій на людину тощо); незмінність цінності прав людини та пріоритетності їх захисту і в цифровому середовищі; залежність соціальної справедливості від цифрових суспільних благ; – визначило наскрізну роль інформаційних прав людини як системи базових ідей, що відображають найактуальніші потреби і цінності людства в сучасному стратегічному плануванні як на рівні документів ООН, так і в їх національній інтерпретації в Україні з урахуванням складних умов воєнного стану та пріоритетів повоєнного відновлення.

16. Констатовано, що запропоновані, узагальнені та інтерпретовані в процесі дослідження ідеї ведуть до того висновку, що інформаційні права людини є складним результатом правового поступу, детермінованого реаліями сучасного інформаційно залежного соціального життя. Подальші перспективи цих прав вибудовуватимуться в умовах продовження юридичного визнання їх компонентного складу і новітніх проявів та, очевидно, будуть більше зосереджені саме на своєрідності інформаційних прав як інформаційного виміру природи людини, гідності, свободи, принципів соціально-правової взаємодії в інформаційному суспільстві.

З огляду на невичерпність потенціалу соціальної інформатизації, зокрема на етапі цифровізації, отримані в дослідженні результати сприятимуть розвитку загальної теорії права, інформаційного права України, а також таких комплексних галузей знань, як соціогуманітарна інформологія, інформаційна деліктологія.

Найбільш актуальними напрямками продовження концептуалізації інформаційних прав людини та її практичного втілення вбачаються: інституалізація інформаційних прав людини в межах удосконалення інформаційного законодавства України; галузево-правова деталізація компонентів інформаційних прав як конкретних юридичних можливостей; деліктизація нових форм (видів) порушень інформаційних прав людини та встановлення відповідних їм заходів юридичної відповідальності; формування механізмів підвищення рівня інформаційно-правової культури та інформаційної гігієни як гарантій гармонії у сфері здійснення інформаційних прав людини.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати:

Монографії:

1. Тихомиров О. О. Права людини: інформаційний вимір: монографія. Одеса: Вид-во «Юридика», 2023. 304 с.

статті у виданнях, що індексуються Scopus:

2. Tykhomyrov O. O., Kostenko O. M., Bieliakov K. I., Aristova I. V. «Legal personality» of artificial intelligence: methodological problems of scientific reasoning by Ukrainian and EU experts. *AI & SOCIETY* (Q1). February 2023. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00146-023-01641-0> (дата звернення: 25.08.2023).
3. Tykhomyrov O. O., Bieliakov K. I., Kostenko O. V., Radovetska L. V. Digital rights in the human rights system. *InterEULawEast* (Q3). 2023. Vol. X (1). P. 183–207. DOI: <https://doi.org/10.22598/iele.2023.10.1.10>; URL: <https://hrcak.srce.hr/file/440551> (дата звернення: 25.08.2023).
4. Tykhomyrov O. O., Tykhomyrov D. O., Radovetska L. V., Vatrak A. V. Informational human obligations: state and prospects of doctrine interpretation. *The Age of Human Rights Journal* (Q4). 2023. № 21. e 7698. DOI: <https://doi.org/10.17561/tahrj.v21.7698> (дата звернення: 25.08.2023).

статті у фахових виданнях України:

5. Тихомиров О. О. Інформаційна безпека: соціотехнічна парадигма. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2014. № 1 (14). С. 13–20.
6. Тихомиров О. О. Інформаційні права людини як цивільно-правова категорія. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2015. № 1 (34). С. 104–109.
7. Тихомиров О. О. Інформаційні правопорушення: теоретико-правова концепція. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2015. № 1 (17). С. 38–47.
8. Тихомиров О. О. Цивільно-правова відповідальність за інформаційні правопорушення. *Порівняльно-аналітичне право*: електронне видання. 2015. № 1. С. 37–40. URL: https://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/07/1_2015.pdf (дата звернення: 25.08.2023).
9. Тихомиров О. О. «Інформація» у доктрині цивільного права України. *Держава і право*: зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. 2015. Вип. 67. С. 156–167.
10. Тихомиров О. О. Правові детермінанти інформаційної деліктності в контексті Rule of law Checklist. *Порівняльно-аналітичне право*: електронне видання. 2018. № 4. С. 354–357. URL: http://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/08/Porivnyalno-analitichne-pravo-4-2018_1.pdf (дата звернення: 25.08.2023).
11. Тихомиров О. О. Інформаційний делікт як підстава «інформаційної» юридичної відповідальності: відмітні ознаки. *Інформація і право*. 2019. № 1. С. 37–44.
12. Тихомиров О. О. Правова культура в інформаційному суспільстві: до проблеми осмислення інформаційно-правової культури. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2020. № 3 (56). С. 74–80. DOI: <http://dx.doi.org/10.18372/2307-9061.56.14894> (дата звернення: 25.08.2023).
13. Тихомиров О. О., Коваленко О. О. Право на приватність в умовах сучасних комунікацій. *Юридичний електронний науковий журнал*: електронне видання. 2020. № 5. С. 133–136. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-5/29> (дата звернення: 25.08.2023).
14. Тихомиров О. О. Інформаційні права людини в контексті плюралізму праворозуміння. *Юридичний вісник*. 2021. № 6. С. 14–23. DOI: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i6.2262> (дата звернення: 25.08.2023).
15. Тихомиров О. О. Інформаційні права людини та право на інформацію: співвідношення понять. *Правові новели*. 2021. № 15. С. 72–78. DOI: <https://doi.org/10.32847/ln.2021.15.09> (дата звернення: 25.08.2023).
16. Тихомиров О. О. Класифікація інформаційних прав людини: розвиток підходів. *Інформація і право*. 2022. № 1(40). С. 46–53.
17. Тихомиров О. О. Проблеми обмеження інформаційних прав людини в умовах воєнного стану в Україні. *Juris Europensis Scientia*. 2022. Вип. 6. С. 62–67. DOI: <https://doi.org/10.32782/chern.v6.2022.12> (дата звернення: 25.08.2023).
18. Тихомиров О. О. Еволюція інформаційних прав людини. *Інформація і право*. 2023. № 1 (44). С. 50–57.

19. Тихомиров О. О. Межі і обмеження інформаційних прав людини. *Право і суспільство*. 2023. № 1. С. 31–39. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.1.5> (дата звернення: 25.08.2023).
20. Тихомиров О. О. Ідея інформаційної гігієни в контексті інформаційної безпеки і захисту інформаційних прав людини. *Правові новели*. 2023. № 20. С. 59–65. DOI: <https://doi.org/10.32782/ln.2023.20.08> (дата звернення: 25.08.2023).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Тихомиров О. О. Кіберзлочин: теоретико-правові проблеми. *Інформаційна безпека: виклики і загрози сучасності*: матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 5 квіт. 2013 р.). Київ: Центр навч.-наук. та наук.-практ. видань НА СБ України, 2013. С. 179–182.
2. Тихомиров О. О. Щодо проблем правової підготовки фахівців з інформаційної безпеки. *Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави*: матеріали наук. практ. конф. (Київ, 20 берез. 2014 р.): у 2 ч. Київ: Центр навч.-наук. та наук.-практ. видань НА СБ України, 2014. Ч. 2. С. 184–187.
3. Тихомиров О. О. До осмислення правової природи протиправних діянь в кібернетичній сфері. *Європейське право та європейська правова освіта – пріоритетні напрями підготовки вітчизняних фахівців права*. матеріали постійно діючого наук.-теорет. семінару (Київ, 14 квіт. 2014 р.). Київ: НАВС, 2014. Вип. 3. С. 73–75.
4. Тихомиров О. О. Правові гарантії захищеності людини в процесі інформаційного протиборства. *Проблеми протидії правопорушенням в інформаційній сфері «інформаційні війни»*: матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 6 черв. 2014 р.) / Правова інформатика. НТУУ «КПІ». 2014. № 2 (42). С. 136–137.
5. Тихомиров О. О. Інформаційні права людини: генераційний підхід. *Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави*: матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 19 берез. 2015 р.): у 2 ч. Київ: Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2015. Ч. 1. С. 158–162.
6. Тихомиров О. О. Деякі когнітологічні проблеми інформації як об'єкта права. *Безпека людини в умовах глобалізації: сучасні правові парадигми*: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 24 лют. 2017 р.): у 2 т. Київ: НАУ, 2017. Т. 2. С. 156–158.
7. Тихомиров О. О. Інформаційні права людини: до проблеми правового визначення. *Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти*: матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 12 квіт. 2018 р.). Київ: НАВС, 2018. С. 384–387.
8. Тихомиров О. О. Щодо правової оцінки «інформаційної відповідальності» як засобу забезпечення інформаційної безпеки. *Стан та перспективи реформування сектору безпеки і оборони України*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 30 листоп. 2018 р.). Київ: ФОП Кандиба Т.П. 2018. С. 499–501.
9. Тихомиров О. О. Інформаційно-правова культура як гарантія прав і свобод людини. *Юриспруденція в сучасному інформаційному просторі*: матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 1 берез. 2019 р.): у 2 т. Київ: НАУ, 2019. Т. 1. С. 110–112.
10. Тихомиров О. О. Щодо осмислення ціннісного виміру інформації в контексті прав людини. *Основні права людини: розуміння та виклики*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 10 груд. 2019 р.). Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2019. С. 58–60.
11. Тихомиров О. О. Інформаційні права людини чи нові форми реалізації прав людини в інформаційному суспільстві? *Здобутки кафедри теорії держави і права крізь призму історичного поступу Національної академії внутрішніх справ*: матеріали круглого столу (Київ, 24 берез. 2021 р.). Київ: Видавничий дім «Освіта України», 2021. С. 115–116.
12. Тихомиров О. О. Національна безпека в контексті реалізації новітніх прав людини. *Незалежність України: права людини та національна безпека*: матеріали Першої Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 21 трав. 2021 р.) / Національний університет «Львівська політехніка»; упоряд. Л. В. Ярмол. Львів: Галицька видавнича спілка, 2021. С. 301–303.
13. Tykhomyrov O. O. The problem of informational human rights' interference in the security safeguarding process. *International economics and business symposium (Effects of covid-19)* (Gaziantep, Turkey, 27–28 May 2021). Gaziantep, Turkey, 2021. P. 311.
14. Тихомиров О. О. Інформаційні права людини в Україні: від декларацій до реалізації. *Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та інтернет права*: матеріали П'ятої Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 28 трав. 2021 р.). Львів: Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2021. С. 172–175.
15. Тихомиров О. О. До проблеми прав людини в умовах становлення «правового статусу» штучного інтелекту. *Соціальна і цифрова трансформація: теоретичні та практичні проблеми правового регулювання*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 2 груд. 2021 р.) / наук. керівник конф. О. А. Баранов; упоряд.: В. М. Фурашев, С. О. Дорогих. Київ–Одеса: Фенікс, 2021. С. 170–174.

16. Тихомиров О. О. Щодо «цифровізації» прав людини. *Права людини в епоху цифрових трансформацій*: матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 22 лют. 2022 р.). Київ: НАУ, 2022. С. 72–76.
17. Тихомиров О. О. Моральні, світоглядні, культурні засади прав людини як базис удосконалення діяльності СБ України. *Актуальні проблеми забезпечення прав і свобод людини в діяльності Служби безпеки України*: матеріали круглого столу (Київ, 5 жовт. 2022 р.). Київ: НА СБУ, 2022. С. 139–141.
18. Тихомиров О. О. Обмеження прав людини в умовах воєнного стану в Україні в контексті вимог правової визначеності і передбачуваності. *Актуальні проблеми права в умовах воєнного стану*: матеріали наук. круглого столу кафедри цивільно-правових дисциплін НА СБУ (Київ, 28 квіт. 2023 р.). Київ: НА СБУ, 2023. С. 16–19.
19. Тихомиров О. О. Каталог цифрових прав людини. *Scientific Practice: Modern and Classical Research Methods*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Boston, USA, May 26, 2023). Boston, 2023. С. 76–79.
20. Tykhomirov O. O. To the problem of legal observation of the meaning the abuse of the right to information. *XI International Scientific an Conference «Challenges in Science»* (Washington, USA, May 26–28, 2023). Washington, 2023. P. 259–261.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

1. Тихомиров О. О., Тугарова О. К. Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері: навч. посіб. Київ: Нац. акад. СБУ, 2015. 172 с.
2. Теорія держави і права: навч. посіб. для підгот. фахівців з інформ. безпеки / О. О. Тихомиров, М. М. Мікуліна, Ю. А. Іванов та ін.; за заг. ред. Л. М. Стрельбицької. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. 332 с.
3. Тихомиров О. О., Радовецька Л. В. Методологія юридичних досліджень сфери безпеки. *Методологія в праві*: монографія / І. Безклубий, І. Гриценко, М. Козюбра та ін.; за заг. ред. І. Безклубого. Київ: Грамота, 2017. С. 317–328.
4. Юридична деонтологія. Від навчання до практики: навч. посіб. / О. О. Тихомиров, Л. В. Радовецька, С. П. Лясковська та ін. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2019. 332 с.
5. Тихомиров О. О. Інформаційний делікт: понятійно-термінологічний і типологічний аспекти. *Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері та основи інформаційної деліктології*: монографія / І. В. Арістова, О. А. Баранов, О. П. Дзьобань та ін.; за заг. ред. проф. К. І. Белякова. Київ: КВІЦ, 2019. С. 169–180.
6. Тихомиров О. О. Правові детермінанти інформаційної деліктності. *Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері та основи інформаційної деліктології*: монографія / І. В. Арістова, О. А. Баранов, О. П. Дзьобань та ін.; за заг. ред. проф. К. І. Белякова. Київ: КВІЦ, 2019. С. 180–186.
7. Тихомиров О. О. Юридичні ознаки та особливості складу інформаційних деліктів. *Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері та основи інформаційної деліктології*: монографія / І. В. Арістова, О. А. Баранов, О. П. Дзьобань та ін.; за заг. ред. проф. К. І. Белякова. Київ: КВІЦ, 2019. С. 186–194.
8. Тихомиров О. О., Беляков К. І. Інформаційний делікт. *Деліктологія*: монографія / За заг. ред. С. В. Петкова, І. М. Копотуна. Куноівце: Академія ГУСПОЛ, 2020. Т. 1. С. 209–232.
9. Тихомиров О. О. Право на інформацію. *Енциклопедія соціогуманітарної інформології* / коорд. проекту, заг. ред. проф. К. І. Беляков. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Т. 1. С. 182–195.
10. Тихомиров О. О. Права людини інформаційні. *Енциклопедія соціогуманітарної інформології* / коорд. проекту, заг. ред. проф. К. І. Беляков. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Т. 1. С. 175–178.
11. Тихомиров О. О. Правопорушення в інформаційній сфері (інформаційні делікти). *Енциклопедія соціогуманітарної інформології* / коорд. проекту, заг. ред. проф. К. І. Беляков. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Т. 1. С. 197–200.
12. Сучасні основи професійної діяльності правника: навч. посіб. / Л. В. Радовецька, О. О. Тихомиров, О. К. Тугарова та ін. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2022. 344 с.
13. Тихомиров О. О., Пороцько В. В., Полонська О. І. Правове регулювання захисту персональних даних в Україні: навч. посіб. Київ: Нац. акад. СБУ, 2022. 138 с.

АНОТАЦІЯ

Тихомиров О. О. Інформаційні права людини: теоретико-правова концептуалізація.
– Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Національна академія Служби

безпеки України. – Державна наукова установа «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України», Київ, 2024.

У дисертації вирішено актуальну наукову проблему, яка полягає у розвитку знань про стан і перспективи прав людини в сучасних умовах інформатизації, що виявилось у формуванні узгодженої теоретико-правової концепції інформаційних прав людини.

Проаналізовано стан наукових розробок у сфері інформаційних прав людини, їх основні методологічні засади та сформовано авторський варіант методології концептуалізації інформаційних прав людини.

З'ясовано особливості й тенденції формування інформаційних прав як результату еволюції прав людини, у межах чого запропоновано етапізацію в контексті соціальної інформатизації. Виявлено компоненти теоретичних знань щодо інформаційних прав людини та осмислено їх на засадах плюралізму правової науки, зокрема з позицій поліаспектності наукового сприйняття в межах антропології, аксіології, феноменології, герменевтики, праксеології права, а також природно-правового, позитивістського, соціологічного, інтегративного праворозуміння.

Сформовано теоретичну базу концептуалізації інформаційних прав людини, зокрема шляхом: встановлення юридичних властивостей інформації як критерію, що зумовлює їх своєрідність; виявлення і систематизацію проявів наявного юридичного закріплення інформаційних прав людини в міжнародних актах і законодавстві України; вироблення теоретичних підходів до розуміння, визначення, класифікації інформаційних прав людини як явища і складової системи прав людини, а також до перспектив інституалізації.

Здійснено інтеграцію запропонованої концепції в систему правових уявлень через узгодження з традиційними компонентами теорії права та іншими інформаційно-правовими знаннями. З огляду на це визначено концептуальне місце і змістове наповнення поняття «інформаційні обов'язки людини» та надано його авторську інтерпретацію; встановлено співвідношення з іншими суміжними поняттями, зокрема правом на інформацію; в контексті проблеми порушень інформаційних прав людини сформовано відповідні компоненти теорії правопорушень, які узагальнено в запропонованій концепції «інформаційний делікт»; здійснено інтерпретацію і систематизацію юридичної відповідальності у сфері інформаційних прав людини у загальнотеоретичному і галузевих аспектах.

Проаналізовано актуальні прояви, проблеми інформаційних прав людини і перспективи розвитку в сучасних умовах. Здійснено осмислення та інтерпретацію цифрових прав як поточної генерації інформаційних прав людини, запропоновано структуру і наповнення їх каталогу, окреслено шляхи можливої юридизації; виявлено проблеми юридичного визначення меж і обмежень інформаційних прав людини; проаналізовано засадничі взаємозв'язки прав людини, культури і безпеки в процесі становлення інформаційного суспільства, в межах чого виокремлено інформаційно-правову культуру, інформаційну гігієну та запропоновано авторське розуміння структури і змісту інформаційної безпеки.

З'ясовано історію розвитку та встановлено сучасне місце інформаційних прав людини в міжнародних стратегіях розвитку людства та їх національному втіленні в Україні.

Ключові слова: права людини, інформаційні права людини, цифрові права, інформаційні обов'язки людини, інформаційний делікт, інформаційна безпека, інформаційне право, інформаційне суспільство, сталий розвиток.

ABSTRACT

Tykhomyrov O. O. Information human rights: theoretical and legal conceptualization. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Dissertation for obtaining the degree of Doctor of Legal Sciences in specialties 12.00.01 – Theory and History of the State and Law; History of Political and Legal Studies. – National Academy of the Security Service of Ukraine. – State scientific institution “Institute of Information, Security and Law of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine”, Kyiv, 2024.

A key scientific issue touching upon advanced scientific legal knowledge and the formation of principles for regulatory and legal changes in the human rights field in terms of strengthening the processes of informatization via theoretical and legal conceptualization of human information rights is dealt in the study.

The state of scientific progress in the field of information human rights, its key methodological principles, and the author's concept of conceptualization in the methodology of human information rights are examined.

The peculiarities and trends of the formation of information rights as a result of the evolution of human rights are defined and stages in the context of social informatization are given. The parts of theoretical knowledge regarding human information rights are recognized and observed on the basis of the pluralism of legal science, principally from the standpoint of comprehensive scientific perception within the limits of anthropology, axiology, phenomenology, hermeneutics, praxeology of law, as well as natural law, positivist, sociological, integrative legal comprehension.

The theoretical basis for the conceptualization of human information rights are formed, in particular by setting up legal means of information as a criterion determining their unlikeness; identification and systematization of manifestations of existing legal consolidation of human information rights in international acts and legislation of Ukraine; development of theoretical approaches to the comprehension, definition, classification of human information rights as a phenomenon and a part of the human rights system, as well as to the prospects of institutionalization.

Integration of the suggested idea into the system of legal concepts is carried out via coordination with traditional components of legal theory and other information and legal knowledge. On this subject the theoretical approach and the content of the concept “information human obligations” is defined and provided by the author's concept; the correlation with other related concepts, in particular with the right to information is proved; in such context the issues of human information rights violations are formed due to the approaches to the theory of offenses, which are outlined in the key concept of “information tort”; the analysis of legal responsibility in the field of human information rights in theoretical and branch aspects are carried out.

Current phenomena, key issues of human information rights and perspectives for development are studied under modern conditions. The comprehension and interpretation of digital rights as the current generation of human information rights are carried out, the structure and the content of their directory are presented, the ways of plausible legalization are defined; the problems of legal definition of restrictions and limitations of human information rights are highlighted; the fundamental correlation of human rights, culture and security are defined and studied in the process of information society formation, information and legal culture, information hygiene are highlighted and the author's concept of the structure and content of information security are given.

The historical development are overviewed and the modern state of human information rights in international strategies for the development of humanity and their national implementation in Ukraine are recognized.

Key words: human rights, information human rights, digital rights, information human obligations, information tort, information security, information law, information society, sustainable development.